

Datahuone tukee tietopohjaista päätöksentekoa. Se on VATT:n yksikkö, joka toimii yhteistyössä Helsinki GSE:n ja Tilastokeskuksen kanssa.

Sota Ukrainassa: Vaikutus Venäjän- kauppaa käyneisiin suomalaisyrityksiin

Raportissa on tutkittu Venäjän aloittaman sodan taloudellisia vaikutuksia Venäjän-kauppaa ennen sotaa käyneisiin suomalaisiin yrityksiin verrattuna muihin ulkomaankauppaa käyneisiin yrityksiin.

Venäjän-kauppaa käyneiden yritysten kokonaisvienti ja -tuonti sekä osallistuminen vienti- tai tuontimarkkinoille vähenivät selvästi suhteessa vertailuryhmän yrityksiin maaliskuusta 2022 alkaen.

Sota ei ole vaikuttanut Venäjän-kauppaa harjoittaneiden yritysten liikevaihtoon tai palkkasummaan. Monille yrityksille Venäjän-kauppa on ilmeisesti ollut vain pieni osa liiketoimintaa.

Erityiset tuet Venäjän-kauppaa harjoittaneille yrityksille eivät ole tarpeellisia. Merkittävästi Venäjästä riippuvaisten yritysten kohdalla kyse on osittain liiketoimintariskin realisoitumisesta. Myös pakotteiden kaltaiset poliittiset päätökset ovat saattaneet vaikuttaa yritysten toimintaan.

Tanja Saxell
Erikoistutkija,
VATT, Helsinki GSE
tanja.saxell@vatt.fi

Max Toikka
Apulaistutkija,
VATT, Helsinki GSE
max.toikka@vatt.fi

Otto Toivanen
Professori, Aalto-yliopisto ja
akateeminen johtaja,
Helsinki GSE
otto.toivanen@aalto.fi

Antti Valkonen
Projektipäällikkö,
Aalto-yliopisto, Helsinki GSE
antti.t.valkonen@aalto.fi

Venäjä hyökkäsi 24.2.2022 Ukrainaan. Hyökkäyssodan seurauksena EU ja Yhdysvallat ovat asettaneet merkittäviä Venäjän vastaisia talouspakotteita. Sodan ja sitä seuranneiden pakotteiden ja kauppasiteiden vapaaehtoisen katkaisemisen on arveltu vaikuttavan erityisesti Venäjän-kauppaa harjoittaviin yrityksiin.

Sodan aiheuttama Venäjän talouden voimakas heikentyminen ja Venäjän-kauppaan liittyvien riskien ja epävarmuuden lisääntyminen voivat myös vaikuttaa näiden yritysten toimintaan.

Tässä Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT), Taloustieteen keskus Helsinki GSE:n ja Tilastokeskuksen 1.9.2022 perustetun Datahuone-pilottihankkeen ensimmäisessä raportissa selvitettiin Ukrainan sodan vaikutuksia suomalaisten Venäjän-vientiä tai -tuontia aiemmin harjoittaneiden yritysten liiketoimintaan.

Selvityksessä käytettiin Tilastokeskuksen, Tullin ja Verohallinnon tuoreita yritystason aineistoja kaikista suomalaisista yrityksistä tammikuusta 2019 kesäkuuhun 2022. Aineistot sisältävät kuukausittaisia tietoja esimerkiksi yritysten euromääräisistä vienti- ja tuontitoimituksista, liikevaihdosta ja palkkasummasta. Aineistojen avulla pystyimme tarkastelemaan monipuolisesti Ukrainan sodan vaikutuksia Venäjän-kauppaa käyvien yritysten toiminnan kehitykseen.

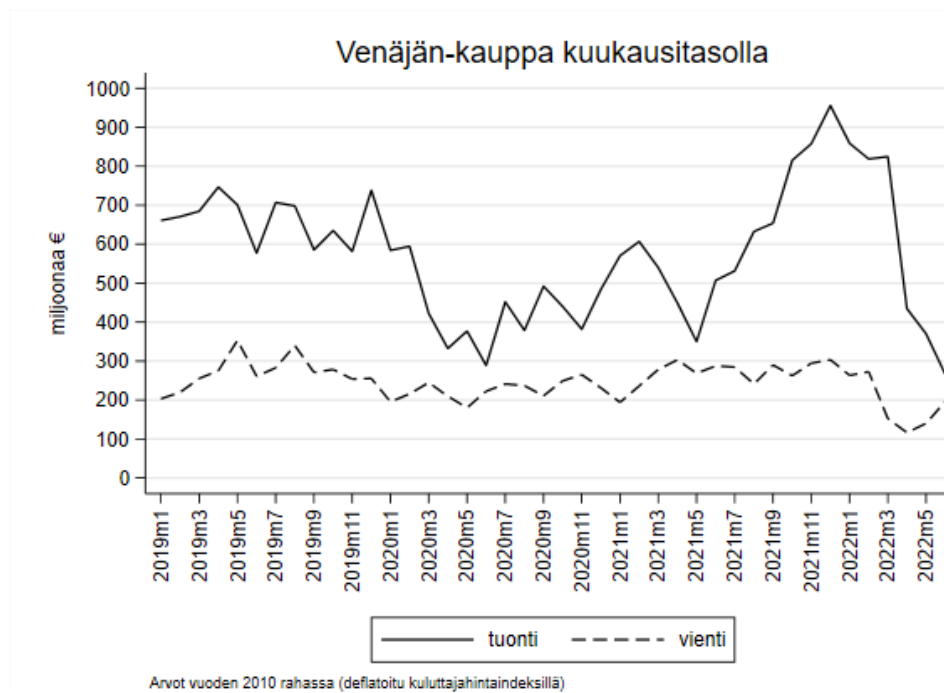
Venäjän-kauppa laskusuunnassa

Venäjän hyökkäyksen jälkeen suomalaisten yritysten Venäjän-kauppa on vähentynyt merkittävästi. Kuviossa 1 esitetään Suomen Venäjän-kauppa kuukausitasolla tammikuusta 2019 kesäkuuhun 2022. Vienti Venäjälle romahti maaliskuussa 2022, jolloin se oli enää 55 prosenttia helmikuun euromääräisestä arvosta ja huhtikuussa enää 45 prosenttia. Vienti on kuitenkin huhtikuun pohjalukemien jälkeen jopa hieman kasvanut touko-kesäkuussa 2022.

Kuvion 1 perusteella Venäjän-tuonnin arvo alkoi vähentyä jo joulukuun 2021 jälkeen. Tuonnin voimakkain romahdus ajoittui huhtikuuhun 2022, jolloin se jäi noin puoleen maaliskuun arvosta. Tuonnin väheneminen on jatkunut, ja kesäkuussa se oli enää noin kolmannes maaliskuun arvosta. Venäjän-tuonnin arvo kasvoi voimakkaasti vuoden 2021 loppupuoliskolla Venäjältä tuotavien energiatuotteiden ja muiden raaka-aineiden hinnannousun takia. Toisaalta hinnat ovat pysyneet korkeana myös alkuvuonna 2022 ja osittain

nousivat Venäjän hyökkäyksen jälkeen, joten havaittu tuonnin romahdus ei ole selitettävissä tuontituotteiden hinnanlaskulla.

Venäjän-kaupan rahallinen arvo on vähentymisestään huolimatta kuitenkin yhä suuri: kesäkuussa tavaravienti Venäjälle oli noin 200 miljoonaa euroa ja tavaratuonti Venäjältä noin 270 miljoonaa euroa.

Kuvio 1: Venäjän-kauppa kuukausitasolla ajanjaksolla 01/2019–06/2022

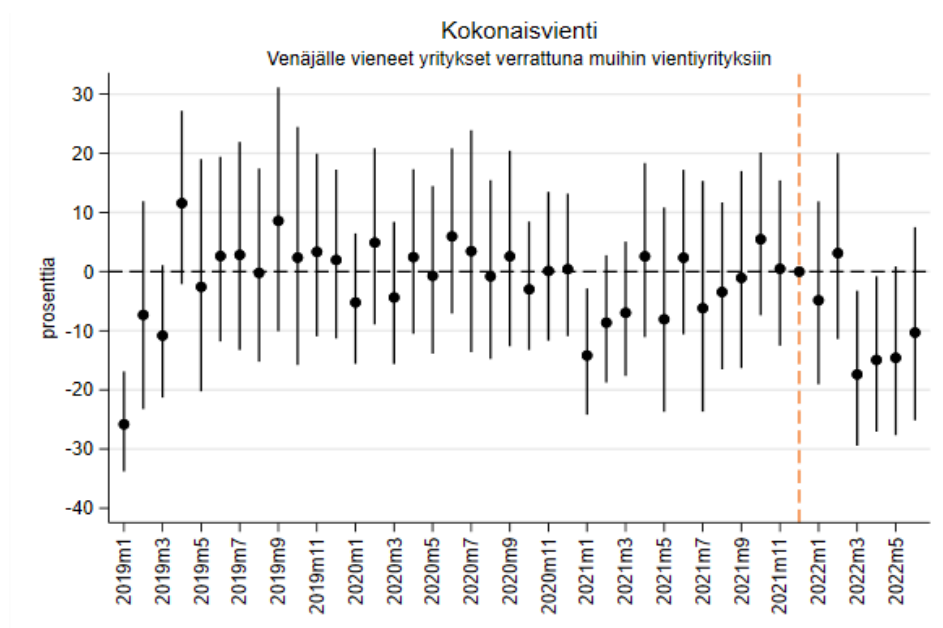
Datahuoneen selvityksestä käy myös ilmi, että Venäjän-kauppa oli vähentynyt merkittävästi jo vuodesta 2014 alkaen, jolloin pakotteita asetettiin Venäjän vallattua Krimin ja käytännössä miehittäneen osan Itä-Ukrainasta tukemalla aseellisesti paikallisia separatisteja.

Vuonna 2021 Venäjän-vienti oli enää noin 60 prosenttia ja Venäjän-tuonti noin 70 prosenttia vuoden 2011 arvosta (kiintein hinnoin). Tästä huolimatta Venäjän merkitys vienti- ja tuontimarkkinana oli ennen sotaa suomalaisille yrityksille suuri. Vuonna 2021 tavaravienti Venäjälle oli noin 3,7 miljardia euroa (noin 5,4 prosenttia tavaraviennistä) ja tavaratuonti Venäjältä noin 8,6 miljardia euroa (noin 11,8 prosenttia tavaratuonnista).

Kokonaisvienti ja -tuonti vähentyneet – liikevaihdossa ja palkkasummassa ei muutosta

Yritystason regressioanalyysillä tutkittiin, kuinka sota on vaikuttanut yrityksiin, jotka aiemmin harjoittivat Venäjän-vientiä tai tuontia. Vuonna 2019 Venäjälle vieneitä yrityksiä (koeryhmä) verrattiin muihin vuonna 2019 vientiä harjoittaneisiin yrityksiin (vertailuryhmä). Vastaavasti Venäjältä vuonna 2019 tuoneita yrityksiä verrattiin muihin vuonna 2019 tuontia harjoittaneisiin yrityksiin. Vuotta 2019 käytetään yritysryhmien määrittämisessä normaalivuotena, sillä vuonna 2020 kärjistynyt koronapandemia on voinut vaikuttaa ulkomaankauppaan. Selvityksessä verrattiin, miten koe- ja vertailuryhmän liiketoiminnan kehitys kuukausitasolla suhteessa joulukuuhun 2021 eroaa toisistaan. Muita kuukausia verrataan joulukuuhun 2021, koska jo silloin sodan uhka oli suuri Venäjän keskittäessä joukkojaan ja lisätessä poliittisia vaatimuksiaan, millä on voinut olla ennakointivaikutusta yritysten toimintaan.

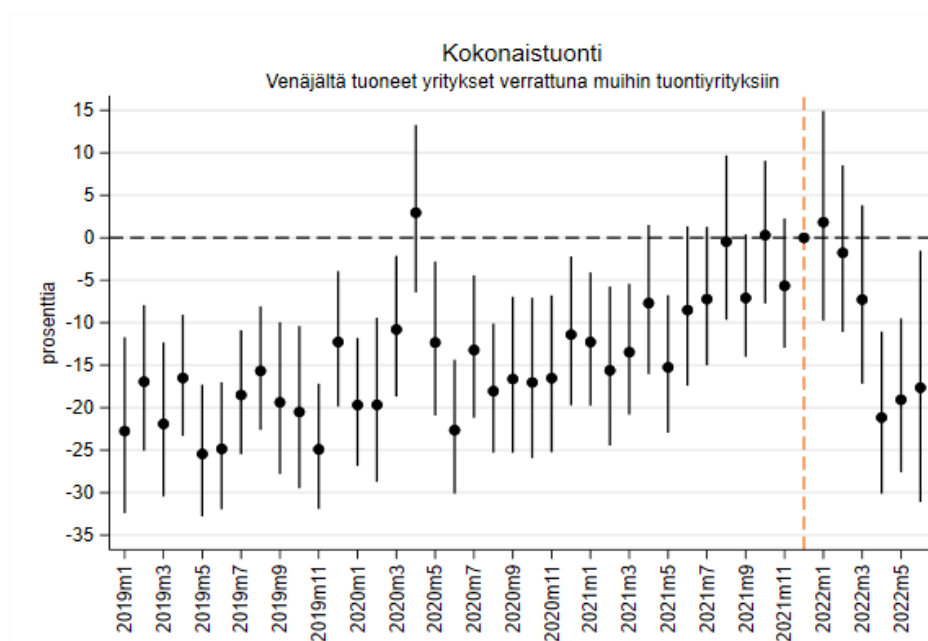
Kuvioissa 2–7 esitetään tärkeimmät regressiotulokset. Kuvattuna ovat regressiokertoimet ja niiden 95 prosentin luottamusväli. Regressiokertoimet kuvaavat, miten riippuvan muuttujan kehitys suhteessa joulukuuhun 2021 eroaa koe- ja vertailuryhmän välillä.

Kuvio 2: Venäjälle vieneiden yritysten kokonaisvienti suhteessa vertailuryhmään eli muihin vientiyrityksiin

Kuvion 2 tulosten perusteella Venäjälle vieneiden yritysten eli koeryhmän kokonaisvienti (kaikkiin maihin) oli maaliskuusta 2022 alkaen noin 10–20 prosenttia pienempi kuin vertailuryhmällä eli muilla vientiyrityksillä keskimäärin. Tätä ennen selvää eroa ei juurikaan ollut, pois lukien vuoden 2019 ensimmäiset kuukaudet.

Kuvion 3 perusteella Venäjältä tuoneiden yritysten kokonaistuonti (kaikista maista) alkoi vähentyä maaliskuussa ja oli huhti-kesäkuussa 15–20 prosenttia vertailuryhmää alempi.

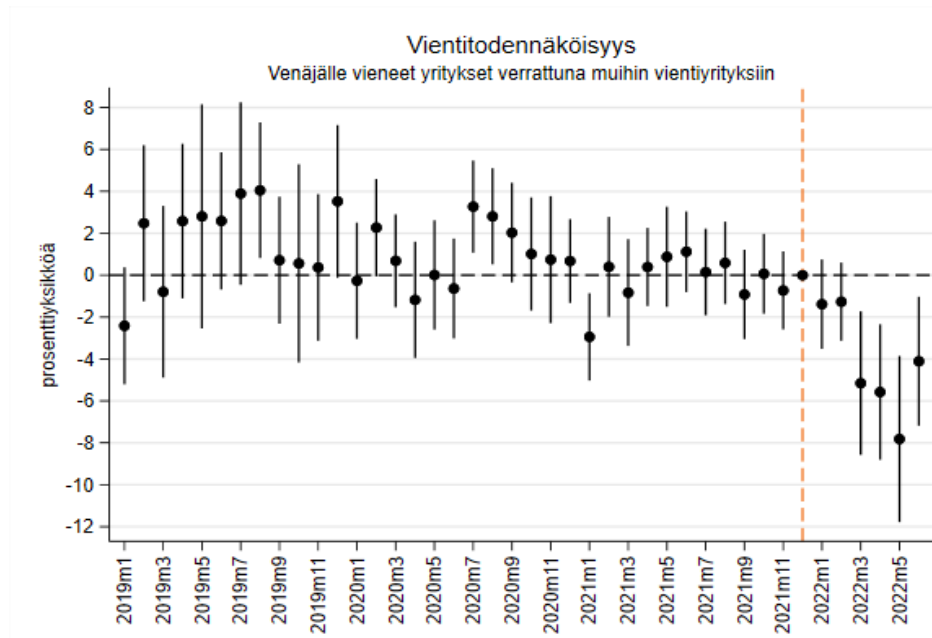
Kuvio 3: Venäjältä tuoneiden yritysten kokonaistuonti suhteessa vertailuryhmään eli muihin tuontiyrityksiin

Kokonaisviennin ja -tuonnin vähenemisestä päätellen yritykset eivät ole kyenneet täysimääräisesti korvaamaan Venäjän-kauppaa muulla viennillä ja tuonnilla.

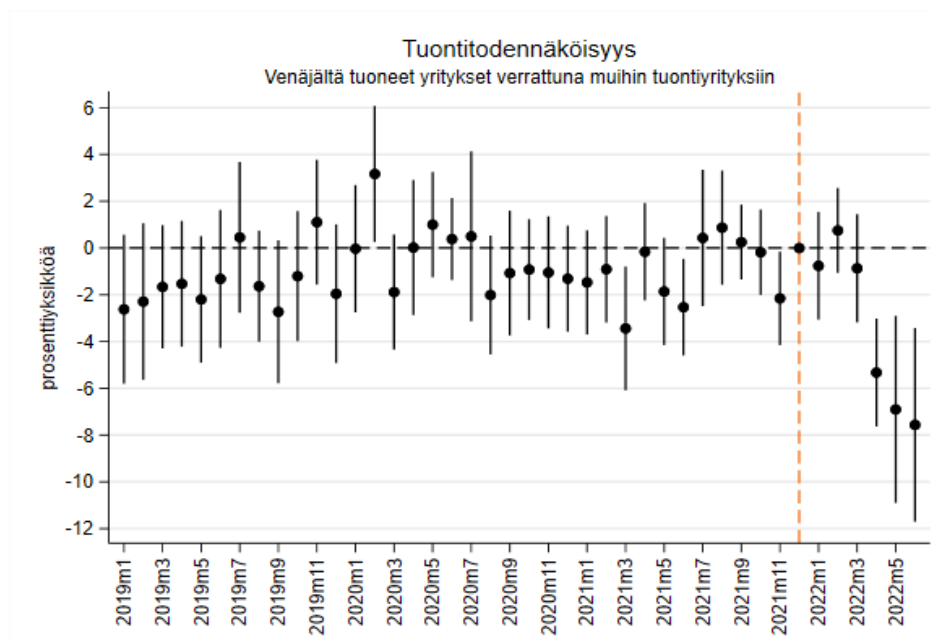
Edeltävät tulokset koskevat yrityksiä, joilla on vientiä tai tuontia havaintokuukautena. Lisäksi havaitaan, että Venäjän vientiyritysten todennäköisyys harjoittaa vientiä ja Venäjän tuontiyritysten todennäköisyys¹ harjoittaa tuontia pienenevät maaliskuusta 2022 alkaen huomattavasti suhteessa vertailuryhmiin eli muihin vienti- ja tuontiyrityksiin. Tämä tarkoittaa,

¹ Todennäköisyys viedä tai tuoda on arvioitu regressiolla, jossa riippuva muuttuja on dummy-muuttuja, joka saa arvon 1, jos yrityksellä on vientiä/tuontia havaintokuukautena ja arvon 0, jos sillä ei ole vientiä/tuontia havaintokuukautena.

että merkittävä osa Venäjän-kauppaa harjoittaneista yrityksistä on lopettanut vienti- tai tuontitoiminnan kokonaan. Nämä tulokset esitetään kuvioissa 4 ja 5.

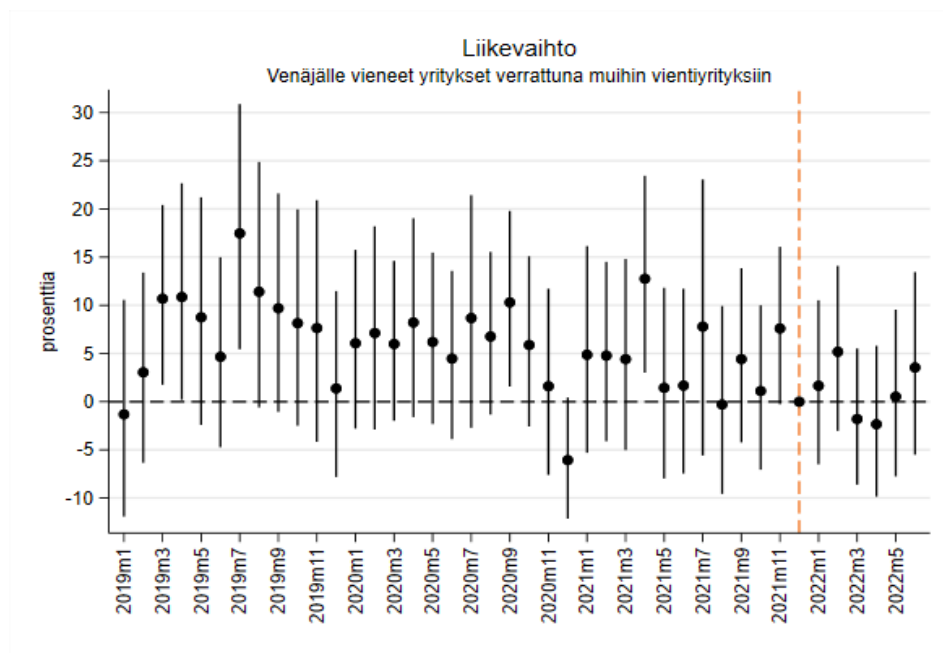

Kuvio 4: Venäjälle vieneiden yritysten todennäköisyys harjoittaa vientiä suhteessa vertailuryhmään eli muihin vientiyrityksiin

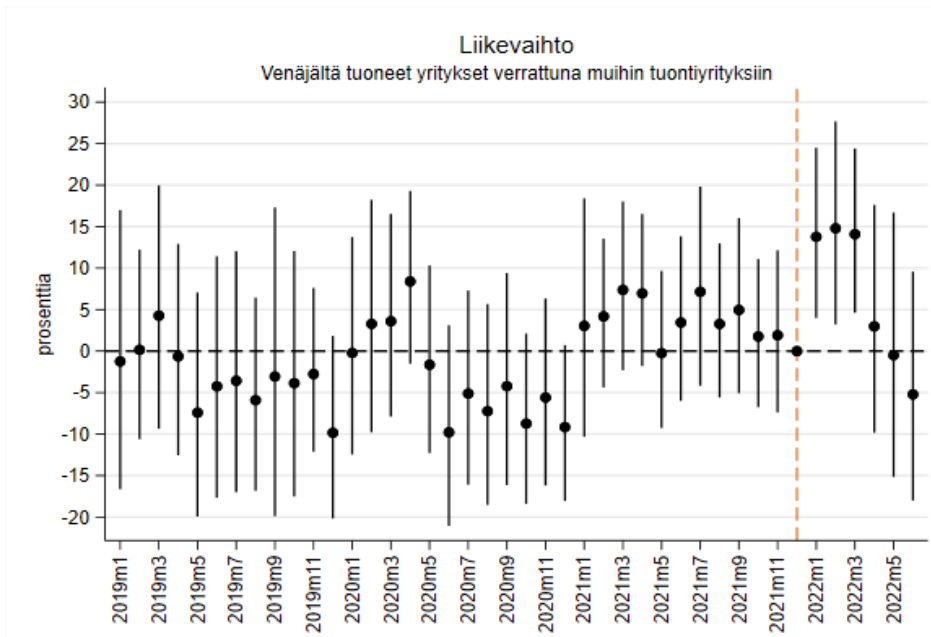
Kuvio 5: Venäjältä tuoneiden yritysten todennäköisyys harjoittaa tuontia suhteessa vertailuryhmään eli muihin tuontiyrityksiin

Sen sijaan kuviot 6 ja 7 osoittavat, että sota ei olisi vaikuttanut Venäjän-kauppaa harjoittaneiden yritysten liikevaihtoon.² Myöskään palkkasumman osalta koe- ja vertailuryhmien kehitys ei eroa toisistaan. Näin ollen sodan vaikutukset Venäjän-kauppaa harjoittaneiden yritysten liiketoimintaan ovat pienet huolimatta niiden kokonaisviennin ja -tuonnin vähenemisestä. Tästä päätellen nämä yritykset ovat joko pystyneet korvaamaan Venäjän-kauppaa kotimarkkinoilla, tai se on ollut alun perinkin niille vain pieni osa liiketoimintaa.

Kuvio 6: Venäjälle vieneiden yritysten liikevaihto suhteessa vertailuryhmään eli muihin vientiyrityksiin

² Koeryhmän eli Venäjän-kauppaa harjoittaneiden tuontiyriyten kohdalla tämä päätelmä voidaan tehdä, vaikka huhti-kesäkuussa niiden liikevaihto näyttää laskeneen verrattuna tammi-maaliskuuhun, koska joulukuuhun 2021 verrattuna liikevaihto on kehittynyt samalla tavalla kuin vertailuryhmässä, ja alkuvuoden positiivinen kehitys vaikuttaa poikkeukselta. Lisäksi koeryhmän liikevaihto näyttää noudattavan kausivahtelua siten, että se on alkuvuodesta korkealla suhteessa vertailuryhmään ja laskee huhti-toukokuussa. Ei voida kuitenkaan sulkea pois, että koeryhmän positiivinen alkuvuoden kehitys olisi jatkunut ilman sotaa.

Kuvio 7: Venäjältä tuoneiden yritysten liikevaihto suhteessa vertailuryhmään eli muihin tuontiyhtiöihin

Sodalla ei havaittavaa vaikutusta suuryhtiöihin

Raportissa tarkastellaan sodan vaikutuksia tärkeimpiin vienti- ja tuontitoimialoihin. Venäjän-kauppaa harjoittaneilla tukkukaupassa toimivilla yrityksillä liikevaihto, kokonaisvienti ja -tuonti ja vienti- ja tuontitodennäköisyys laskivat keväällä 2022 selvästi suhteessa vertailuryhmään. Nämä yritykset ovat otoksessa lukumäärällisesti merkittävä joukko, ja ne muodostavat koeryhmän vientiyhtiöistä 27 prosenttia ja tuontiyhtiöistä 35 prosenttia.

Merkittävimmillä teollisuuden aloilla vaikutukset ovat epäselvemmät, joskin metsäteollisuudessa sekä kokonaisvienti että -tuonti ja koneiden ja laitteiden valmistuksessa kokonaisvienti näyttää laskeneen. Tulokset saattavat kuitenkin vähätellä negatiivista shokkia teollisuudelle, koska tutkimuksen otoksessa on vain yrityksiä, joilla on vientiä tai tuontia. Kaikki teollisuusyritykset eivät kuitenkaan vie tai tuo itse, vaan ne toimittavat tuotteitaan ulkomaille tai hankkivat tuontituotteita välikäsiä, kuten tukkuliikkeiden, kautta. Sodan mahdollista välillistä vaikutusta näihin yrityksiin ei tässä tutkimuksessa kyetä havaitsemaan.

Kun yrityksiä tarkastellaan niiden kokoluokan mukaan, havaitaan, että koeryhmän vienti- ja tuontiyrityksissä negatiiviset vaikutukset keskittyvät pienyrityksiin (liikevaihto alle 10 miljoonaa euroa vuonna 2019), kun taas suuryrityksiin (liikevaihto vähintään 50 miljoonaa euroa vuonna 2019) sodalla ei ole keskimäärin ollut havaittavaa vaikutusta.

Sota on haitannut erityisesti Venäjän-kaupasta vahvasti riippuvaisia yrityksiä, joille Venäjän-vienti tai -tuonti oli yli 10 prosenttia liikevaihdosta vuonna 2019, tai joille Venäjän-vienti (Venäjän-tuonti) oli yli 50 prosenttia kokonaisviennistä (kokonaistuonnista) vuonna 2019.

Näiden yritysten liikevaihto, kokonaisvienti ja -tuonti sekä vienti- ja tuontimarkkinoille osallistuminen vähentyivät selvästi suhteessa vertailuryhmään. Sen sijaan vähemmän Venäjästä riippuvaisilla yrityksillä havaittiin vain pieni kokonaisviennin- ja tuonnin vähenemä. Tämän havainnon perusteella voidaan todeta, että tietyille markkinalle keskittyminen on merkittävä liiketoiminnallinen riski.

Johtopäätökset

Venäjän-kauppaa harjoittaneilla yrityksillä on ollut vaikeuksia kompensoida Venäjän-kaupan vähentymistä muulla ulkomaankaupalla. Keskimäärin Venäjän-kauppaa harjoittaneilla yrityksillä kokonaisvienti ja -tuonti sekä osallistuminen vienti- ja tuontimarkkinoille ovat kummatkin vähentyneet verrattuna muuta ulkomaankauppaa kuin Venäjän-kauppaa harjoittaviin yrityksiin.

Sen sijaan selvää vaikutusta liikevaihtoon tai palkkasummaan ei havaita, joten tulosten perusteella sodalla ei vaikuta olleen merkittäviä vaikutuksia Venäjän-kauppaa harjoittaneiden yritysten kokonaisliiketoimintaan.

Tutkimuksessa verrataan Venäjän-kauppaa tehneitä yrityksiä muuta ulkomaankauppaa tehneisiin yrityksiin. Sota on kuitenkin voinut yleisen taloustilanteen ja toimitus- tai myyntiketjujen kautta vaikuttaa myös vertailuryhmään, eli muihin ulkomaankaupparyrityksiin, jolloin tutkimustulokset voivat aliarvioida sodan negatiivisia vaikutuksia Venäjän-kauppaa tehneisiin yrityksiin.

Yrityksryhmien välinen vertailu on kuitenkin olennaista, kun pyritään arvioimaan, ovatko sodan vaikutukset Venäjän-kauppaa harjoittaneisiin yrityksiin ja muihin ulkomaankaupparyrityksiin erilaiset.

Tutkimustulokset eivät puolla erityisten tukien myöntämistä Venäjän-kauppaa harjoittaneille yrityksille, koska sodan vaikutukset näiden liiketoimintaan ovat keskimäärin pienet.

Sota on haitannut eniten yrityksiä, joiden toiminta on perustunut suureen riippuvuuteen Venäjän-kaupasta, ja niiden kohdalla kyse on osittain liiketoimintariskin realisoitumisesta. Riskit ovat olleet havaittavissa, sillä Venäjän-vastaisia pakotteita ollut voimassa pitkään, ja maan aggressiivinen ulkopoliittikka, talouden rakenteelliset ongelmat ja talouden alisteisuus maan johdon tavoitteille ovat olleet tiedossa. Toisaalta poliittiset päätökset (pakotteet) ovat saattaneet vaikuttaa yritysten toimintaan, jolloin kyseessä ei olisi pelkästään liiketoimintariskin realisoituminen.

Datahuone

Datahuone on kansainvälisestikin ainutlaatuinen tietopohjaista päätöksentekoa edistävä yksikkö. Kolmivuotisen rahoituksen saanut Datahuone on VATT:n itsenäinen yksikkö, joka toimii kiinteässä yhteistyössä Taloustieteen keskus Helsinki GSE:n ja Tilastokeskuksen kanssa. Datahuoneen tavoitteena on tuottaa ajantasaisia rekisteritietoja hyödyntävää aikaisempaa tarkempaa ja nopeatempoisempaa analyysia yhteiskunnallisten ja poliittisten ratkaisuiden vaikutuksista.